

KBLS vidusskolas vēstures seminārs - latvju raksti

Vārds: _____

2017. gada 23. septembris

Izlasiet sekojošo tekstu un veidojiet paši savus rasktus.

- Dieva zīme

Parasti trijstūris vai kāsis ar virsotni uz augšu. Šo zīmi novietojot vertikāli plaknē, smaile norādīs uz debesīm. Apzīmē debesu jumtu, vīrišķo spēku, gaismu, tiekšanos uz augšu. Latviešu mitoloģijā par vecāko gaismas kulta dievību uzskata debesis. Debess ir sfēra, kurā uzturas galvenais valdošais spēks Dievs, tāpēc viņa grafiskais simbols atbilst debess simboliskam attēlojumam.

Arī valodnieki uzskata, ka sākotnēji vārds "Dievs" ir nozīmējis to pašu ko "debesis". Dieva zīmi parasti iegrieza uz sadzīvīvē izmantojamām lietām. Visvienkāršākajā veidā šī zīme parādās kā vienādsānu trijstūris ar 90° leņķi augšā, kas izskatā līdzīga jumtam un simbolizē debesis kā pasaules jumtu. Atbilstoši šai zīmei mūsu senči veidoja savu māju jumtus un tādejādi dzīvoja zem Dieva zīmes.

Plaši pazīstams Dieva zīmes veids ir tradicionālais trijstūris ar vienu aplīti (tā sauktā Dieva acs) vai trim aplīšiem virsotnē. Zīme sastopama sazarota vai apvienota ar Austras koku un zemes zīmēm (Māras zīmi).

Šai zīmei ir ļoti liela simboliskā jēga, tā piesaista dievišķos un radošos spēkus. Mūsu senči pret Dievu vienmēr ir izturējušies ar lielu godbijību:

Klusat, jauni, klusat, veci,
Dievs ienāca istabā,
Dievs ienāca istabā,
Vaicā nama saimenieku.

1. Veido rakstu lietojot tikai Dieva zīmes (tas ir, grozot, samazinot, palielinot, samaisot utt. dotos piemērus augstāk).

- **Māras zīmes**

Māras zīme

Māras līklocis / Māras ūdeņi

Māras krusts

Māra ir materiālās pasaules dieve, sieviešu aizstāve, auglības devēja un arī zemes un pazemes valstības pārvaldniece. Nozīmīga vieta latviešu mitoloģijā ir dievībām - mātēm. Cilvēks pēc nāves nonāk Zemes mātes valstībā un šī dievība savukārt pārzina daudzas citas mātes - Meža, Vēja, Jūras, Piena, Lopu, Veļu u.c. mātes - paturot savā pārziņā arī pazemes valstību un atkal apvienojoties Māras tēlā. Māra Zālīte ir izteikusi atziņu, ka daudzās latviešu folkloras Mātes ir "Mātes Māras dažādas izpausmes".

Māras zīme parasti tiek attēlota kā vienādmalu trijstūris, kāsis, pusloks ar virsotni uz leju. Attēlojot šo zīmi horizontālā plaknē, tās malas raugās uz ziemeļrietumiem un ziemeļaustrumiem, tie ir virzieni, kur Latvijā vasaras Saulgriežos Saule noriet un Jāņu rītā uzlec. Zīmei piemīt dziļi simboliska jēga un pretējs spēks Dieva trijstūrim, tādēļ, tos apvienojot, iegūst līdzsvaru un saskaņu. Abas šīs zīmes uzvelkot vienu pāri otrai, iegūst sešstūru lietuvēna krustu.

Dievturu skaidrojumā Dievs ir Pasaules Tēvs un Māra - Pasaules Māte. Māras trijstūris var būt sazarots un kuplināts. Daudzie Māras veidi parādās arī Māras zīmēs - tās ir vairāk nekā citiem - Māras trijstūris, Māras ūdeņi, Māras zeme, Māras krusts jeb krustukrusts. Šīs zīmes piešķir pamatīgumu, drošību, saistību ar dabas un zemes spēkiem.

Ir pieņemts uzskatīt, ka līkloča zīme simbolizē Māru kā Jūras māti un Ūdens māti, un horizontāla līnija simbolizē Māras zemi. Līklocis ir viens no ģeometriskā raksta pamatelementiem, kas lietots jau paleolīta laikmetā. 18.-20. gadsimtā tautas mākslā līklocis bieži veido malu noslēgumu rakstu joslu kārtojumā. Tautas mākslas paraugos ir atrodami daudz Māras līkloča kuplinājumi. Bieži līklocis parādās arī kā galvenais raksts. Līklocis diezgan bieži tiek izmantots kā citu rakstu salikumu pamats. Sastopams arī līklocis ar nošķeltām galotnēm, tā sauktais pārtrauktais līklocis.

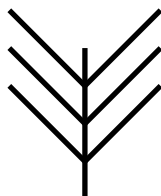
Krustu krusts, kurš tiek uzvilks uz maizes klaipiņa un vakarā ievilkts pavarda pelnos, iegūst nosaukumu Māras krusts. Pārkrustojot krusta galus, iegūstam zīmi, kas izsaka gan noslēgtību, gan pilnību, gan nāvi. Zīme cieši saistīta ar uguni, māju, auglību. Lieta, kam Māras krusts uzvilks, simboliski tiek ziedota Mārai, saņemot pretī tās svētību un uzraudzību. Reizēm krustu krustu sauc arī par Laimas krustu. Māras krustu ļoti bieži izmanto sieviešu rotās un apģērbos.

2. Veido rakstu lietojot tikai Dieva un Māras zīmes.

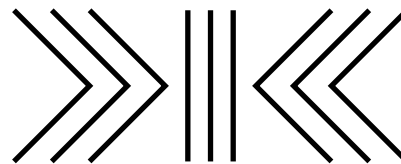
- Laimas zīmes

Laimas zīme

Laimas skujiņa

Laimas slotiņa

Ļoti sena zīme ir Laimas zīme jeb slotiņa. Austrumbaltijā tas ir viens no populārākajiem kaula rotājumu veidiem mezolīta laikmetā. Cilvēka mūža licēja Laima folklorā tiek tēlota kā būtne, kas izvēlas katram no mums likteni, pārtrauga mūža gājumu. Laima pārstāv īpašu dievību grupu, tā sauktās likteņdievības. Latviešu folklorā tiek pieminētas trīs likteņdievības - Laima un arī Dēkla un Kārta, kuru vietā daudzviet ir stājusies Laima.

Kā mūžam zaļās dabas un dzīvības simbols gan tautas tradīcijās, kāzu un bērnu rituālos, gan ornamentā līdz pat 20. gadsimtam noturīga bijusi skuja un egle. Žagars, skuja un slota ar savām simboliskajām īpašībām pārnēs laimi un labu izdošanos arī uz priekšmetiem, kur tie attēloti.

Laimas zīmes līdzība ar putna spalvu liek domāt, ka tā saglabājusies no laikiem, kad tika pielūgti dzīvnieki. Putns agrāk ir bijis dvēseles simbols un Laima tiek uzskatīta par dvēseles sargātāju. Simbolisks Laimas atribūts ir arī slota, tāpēc mājokļa slaucīšanai tiek pievērsta īpaša nozīme. Slota Laimai ir allaž klāt, ar to viņa noper pirtī tikko dzimušo bērniņu. Laimas slotiņu visbiežāk sastopam prievīšu un jostu rakstos. Grafiski Laimas slotiņa ir sagrupēta skujiņa ar uzsvērtu centra daļu.

3. Veido rakstu lietojot Dieva, Māras un Laimas zīmes.

Atbildiet uz sekojošiem jautājumiem, pilnos teikumos. Lieto tekstu šajās lapās un stundā pārrunāto.

4. Pēc kādām senlatviešu dievībām ir raksti veidoti? Nosauc vismaz trīs. _____

5. Pēc kādām dabas parādībām ir raksti veidoti? Nosauc vismaz trīs. _____

6. Ar kādām zīmēm bieži apvieno Dieva zīmi? _____

7. Ko simbolizē Māras līklocis un horizontāla līnija? _____

8. Pēc kādām (vismaz trim dažādām) lietām izskatās Laimas zīme? _____

Avoti:

ailab.lv/kultura/kultura/orn01.htm